

УПОТРЕБА ПЕДАГОШКИХ ИМПЛИКАЦИЈА ИСТРАЖИВАЧКИХ НАЛАЗА О ИМПЛИЦИТНИМ ТЕОРИЈАМА КРЕАТИВНОСТИ¹

Резиме: Испитују се могућности за коришћење резултата истраживања о имплицитним теоријама креативности васпитача и наставника за унапређење васпитне и образовне праксе у вртићу и основној школи. Анализа уверења васпитача и наставника основне школе открива разлике у њиховом опажању креативности, као и недоследност у уверењима наставника о доприносу школе развоју креативности, када се примене различите методе испитивања. Налази указују на потребу за интервенцијом ради превазилажења уверења васпитача да је школа неподстицајно окружење за креативност и уверења наставника да су уметнички предмети област у којој се креативност може преваходно подстицати у школи. Ограничења која изражавају наставници у својим уверењима о доприносу школе развоју креативности сагласна су са постојећим прописима о остваривању креативности као исхода васпитно-образовног рада, што значи да је потребно преиспитивање и званичних опредељења о могућностима за подстицање креативности у школи.

Кључне речи: имплицитне теорије креативности; педагошке импликације; основна школа; васпитачи; наставници.

Увод

Предмет интересовања у овом раду су имплицитне теорије креативности васпитача из предшколских установа и учитеља и наставника основне школе. Имплицитне теорије креативности представљају конструкције које су проистекле из система уверења, а указују на очекивања и стандарде, на основу којих људи вреднују сопствено и туђе понашање. Васпитачи и наставници ће се односити према креативности у зависности од тога како је доживљавају и где смештају улогу васпитно-образовних установа у њеном развоју. Циљ нашег рада био је да се утврди како се, на основу онога што је сазнато у току испитивања имплицитних теорија о креативности васпитача, учитеља и наставника, може подстаћи испољавање и развој креативности у вртићу и основној школи. Како учинити корисним истраживачке налазе који се заустављају на извођењу педагошких импликација? Шта истраживачи могу да кажу васпитачима, учитељима и наставницима о креативности и могућностима за њено испољавање и развој у предшколској установи и основној школи?

¹ *Напомена:* Чланак представља резултат рада на пројектима „Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије” (бр. 47008) и „Од подстицања иницијативе, сарадње и креативности у образовању до нових улога и идентитета у друштву“ (бр. 179034), чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2011–2015).

Анализа истраживачких налаза

Шта нам говоре резултати испитивања имплицитних теорија креативности која су спроведена у нашој средини са васпитачима и наставницима основних школа? Васпитачи и наставници виде креативност најчешће као креативну особу, а испољавање креативности на узрасту са којим раде као креативни процес (Максић, 2013а; Павловић, 2013). Васпитачи и наставници сматрају да школа може у великој мери да допринесе испољавању и развоју креативности, али када образлажу могућности они померају фокус на препреке. Уместо о томе како креативност може да се подржи, васпитачи и наставници говоре о томе зашто се то не дешава (Павловић и Максић, 2014б). Који су фактори из контекста и актуелне ситуације који подржавају или објашњавају ставове васпитача и наставника о томе зашто нема више креативности у школи?

Резултати испитивања указују да васпитачи и учитељи најчешће виде креативност на предшколском узрасту као процес, али се ове две групе разликују у сагледавању креативности на основношколском нивоу. Код учитеља остаје доминантно виђење креативности као креативног процеса и на нивоу основношколског узраста, док васпитачи најчешће говоре о критичном утицају средине на овом узрасту, указујући на рестриктивност школске средине (Максић, 2013а). Према добијеним одговорима, креативну особу/дете одликују радозналост, маштовитост, иницијативност, жеља за знањем, оригиналност и свест о својим могућностима. Креативан процес обухвата креирање игре, цртање, слободу у музичком изражавању, лепо писање и решавање проблема на другачији начин од друге деце. Креативни производи су самостално израђене играчке, измишљање прича, ликовни радови који су пуни колорита и маште, нове идеје. Примери одговора за креативну средину односе се на атмосферу и слободу, рад изван обавезних активности, групни рад. Један од васпитача је написао да „школски програм ’убија’ креативност”.

У следећем истраживању, испитивана су уверења васпитача о могућностима за подстицање креативности деце у предшколској установи (Павловић и Максић, 2014а). У целини, утврђено је да су васпитачи уверени да постоје велике могућности за подстицање креативности у предшколској установи. Добијени одговори разврстани су у следеће категорије: усмерене и слободне активности, клима у вртићу, план и програм предшколског васпитања, професионални развој васпитача, управљање креативношћу и партнерство за креативност. Резултати указују да запослени у предшколским установама најчешће виде могућности за подстицање креативности кроз организовање и извођење подстицајних усмерених и слободних активности, препознавање и усмеравање креативних потенцијала деце и стварање подстицајне климе у вртићу. Нема сумње да одлучујућу улогу у овом процесу имају сами васпитачи.

Испитивање уверења наставника који су запослени у основним школама, такође, говори о значајним могућностима за подстицање креативности у школи (Максић и Павловић, 2013). Овде су добијени одговори

разврстани у следеће категорије: наставне и ваннаставне активности, школска клима, наставни план и програм, професионални развој наставника, управљање креативношћу и партнерство за креативност. Утврђено је да се, према уверењу наставника, значајан део доприноса школе испољавању и развоју креативности остварује преко наставних активности. Подстицајну наставу одликују: креативни задаци и стратегије рада; мотивисање ученика да буду креативни; разноврсност у приступима и увођење иновација у наставу; коришћење метода поучавања и учења који подржавају креативност; индивидуализација учења, подстицање ученикове самосталности; наставник који помаже тако што олакшава учење. Закључено је да је добра настава креативан процес, а добри наставници иноватори и истраживачи.

Студија случаја у којој су учествовали наставници који раде у једној основној школи потврђује уверење наставника да школа може у великој мери да допринесе развоју креативности ученика, када је испитивање спроведено помоћу упитника (Павловић и Максић, 2014). Наставници из ове студије слично, као њихове колеге из других школа (Максић и Павловић, 2013), највеће могућности за подстицање креативности у школи виде на нивоу учионице и школе. Студија случаја је укључила поред испитивања упитником и још једно испитивање, које је изведено као фокус група. Уместо о доприносу школе, наставници који су учествовали у дискусији указали су на низ ограничења која отежавају подстицање креативности у школи. Идентификоване су четири основне теме које одражавају имплицитна уверења наставника о креативности и њеном испољавању и развоју у основној школи: наставници нису агенси промене, наставни план и програм је ограничавајући, финансијска средства су недовољна и уметнички предмети се ниско вреднују. Наставници сматрају да су уметнички предмети посебно погодни за подстицање креативности.

Занимљиво је да се слична имплицитна претпоставка о погодности уметничких предмета за подстицање креативности у основној школи може извести и из прописа који регулишу третман креативности на нивоу очекиваних исхода. Према актуелним законским решењима, развој стваралачких способности и креативности ученика представља циљ образовања на свим нивоима, али није тако децидно присутан у образовним стандардима (Максић, 2013б). Образовни стандарди су дефинисани као опис пројектованих и очекиваних домета образовног система у одређеној фази образовања, и инструмент за праћење и вредновање његове ефикасности. Стваралаштво и стваралачке способности се појављују у оквиру предмета ликовна и музичка култура (способност да нешто уради у области, креативно комбинује), док се у осталим предметима могу наћи у захтевима који се односе на коришћење виших менталних процеса, самостални рад и самоактуализацију ученика. Остаје отворено питање како дефинисати стандарде у вези са креативношћу који би били инструмент за праћење и вредновање постигнућа ученика у овој области.

Закључак

Истраживања представљају сведочанство о стању у области у одређеном времену, указују на правце деловања, могу бити репери за мерење промена које се дешавају и ефеката мера које се уводе. Шта се може закључити о могућностима за подстицање креативности у основној школи на основу изложених резултата истраживања? Васпитачи указују на неповољне утицаје срединских фактора на креативност у основној школи, што говори о томе да виде школску средину као неподстицајну за стваралачки рад и креативно изражавање деце. Наставници основне школе елаборирају срединске факторе који отежавају испољавање и развој креативности у школи. Креативност се испољава и може наћи у оним аспектима школског рада који не могу да се квантификују, те их је тешко пројектовати као исходе и још теже мерити. Не можемо одустати од креативности зато што се не може мерити као други васпитно-образовни циљеви. Прогнозе су статистичке, а васпитни и образовни процес и рад јединствен. Можда је довољно да школа не омета испољавање и развој креативности ученика и наставника.

Литература:

- Максић, С. (2013а). Како васпитачи и учитељи виде креативност: брига за родитеље?. У: С. Гашић Павишић и С. Јошић (ур.): *Континуитет инклузивног образовања и васпитања у предшколској установи и основној школи: зборник резимеа, 4. научна конференција Инклузија у предшколској установи и основној школи, Сремска Митровица, 14. јун 2013*. Београд: Институт за педагошка истраживања; Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за образовање васпитача, 51–52.
- Максић, С. (2013б). Стандарди постигнућа: где је креативност?. У: Научни скуп *Ка квалитетном базичном образовању и васпитању – стандарди и ефекти, Резиме, 11. октобар 2013* (20). Београд: Учитељски факултет.
- Максић, С., Павловић, Ј. (2013). Настава која подржава креативност. У: Р. Николић (ур.), *Настава и учење, Квалитет васпитно-образовног процеса*. Ужице: Учитељски факултет, 53–64.
- Павловић, Ј. (2013). Индивидуалистичке теорије креативности наставника: индивидуалистички концепт и процесне манифестације креативности у основној школи. У: С. Стојиљковић и Г. Ђигић (ур.), *Даровитост, таленат и креативност, књига резимеа, 9. конференција Дани примењене психологије, Ниш, 27–28. септембар 2013*. Ниш: Филозофски факултет, 33–34.
- Павловић, Ј., Максић, С. (2014а). Уверења васпитача о могућностима за подстицање креативности деце у предшколској установи. У: Н. Гутвајн, Н. Лалић-Вучетић и Д. Стоканић (ур.), *Савремени приступи инклузивном образовању: зборник резимеа, 5. конференција Инклузија у предшколској установи и основној школи, Сремска Митровица, 13. јун 2014*. Београд: Институт за педагошка истраживања; Сремска Митровица: Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре Сирмијум, 44, 128.
- Павловић, Ј., Максић, С. (2014б). Имплицитне теорије креативности наставника основне школе: студија случаја. *Психологија, 47*(4), 465–483.

Slavica Maksic
Jelena Pavlovic
Institute for Educational Research
Belgrade

USING EDUCATIONAL IMPLICATIONS OF RESEARCH ON IMPLICIT THEORIES OF CREATIVITY

Abstract. The paper examines possibilities of improving educational practice in pre-school and primary school setting based on research findings on teachers' implicit theories of creativity. Analysis of pre-school and primary school teachers' beliefs points to the differences in their views of creativity and to inconsistencies in their beliefs about the role of school in nurturing creativity when multiple research methods are employed. Research findings indicate that there is a need for intervention aimed at overcoming pre-school teachers' beliefs about school as an unsupporting environment for creativity development, as well as primary school teachers' beliefs about art subjects as the main context for creativity development in school. Teachers' beliefs about barriers that school imposes on creativity development are congruent with the current regulations on creativity as a educational goal, which implies a need for rethinking official views on fostering creativity at school.

Key words: implicit theories of creativity; educational implications; primary school; pre-school teachers, primary school teachers.

